

'Trendy' avond

Trendwatchers aan het woord

27/02/2024

Raadzaal Leiespiegel

Verwelkoming door burgemeester Jan Vermeulen

Maatschappelijke uitdagingen

Presentatie van Mieck Vos, algemeen directeur van Wervik.

Inleiding

Reflectie over de rol van het verleden als les, het heden als drijfveer, en de toekomst als motivatie. Er wordt gesteld dat veranderingen in de samenleving aanpassing en innovatie vereisen.

Hoofdthema's

1. Veranderende paradigma's

Generatieverschillen:

Beschrijving van hoe oudere generaties neigen naar hiërarchie, respect, en lineair denken, terwijl jongeren meer gefocust zijn op netwerkdenken, flexibiliteit, en creatieve oplossingen.

Deze verschuiving brengt uitdagingen, maar ook mogelijkheden voor organisaties en gemeenschappen.

2. Demografische uitdagingen

Vergrijzing:

De druk op ouderenzorgsystemen (capaciteitstekorten bij dagcentra, thuiszorgdiensten door personeelstekorten op de arbeidsmarkt) en de wens van ouderen om langer zelfstandig te wonen, creëren de noodzaak om alternatieve woonvormen zoals 'kotwonen' voor ouderen te overwegen.

Kotwonen voor ouderen, of seniorenkot, is een woonconcept waarbij ouderen in kleine, individuele wooneenheden binnen een groter complex wonen, vergelijkbaar met studentenkoten. Deze vorm biedt zelfstandigheid met de voordelen van gemeenschappelijke voorzieningen, zoals woonkamers en keukens, waar bewoners sociale interacties kunnen hebben en gemeenschappelijke activiteiten kunnen ondernemen. Het concept ondersteunt de wens van ouderen om zelfstandig te blijven wonen, terwijl het ook sociale contacten bevordert en eenzaamheid helpt verminderen, met de mogelijkheid van zorgtoegang indien nodig.

Het belang van inclusie, participatie (oudere burgers moeten actief blijven deelnemen aan gemeenschapsprojecten) en het aanpassen van huizen om langer thuis wonen mogelijk te maken.

Kinderopvang

Veel ouders ondervinden moeilijkheden bij het vinden van een plek door een nijpend tekort, veroorzaakt door arbeidskrapte in de sector. Dit tekort wordt verergerd doordat de erkenning van nieuwe kinderopvanginitiatieven lang op zich laat wachten. Bovendien domineren werkende ouders uit welgestelde gezinnen de beschikbare kinderopvangplaatsen, waarbij zij 75% van de capaciteit bezetten, wat de toegankelijkheid voor diverse bevolkingsgroepen vermindert.

3. Klimaat en duurzaamheid

Aanpassing aan klimaatverandering:

De noodzaak voor lokale besturen om proactieve maatregelen te nemen zoals het planten van bomen, onthardingprojecten, en de overstap naar duurzame energiebronnen.

De uitdagingen rond infrastructuurinvesteringen en de implementatie van groene initiatieven.

4. Kloof tussen arm en rijk:

Lokale besturen moeten een gunstig klimaat creëren voor bedrijven, werkgelegenheid stimuleren en economische groei bevorderen, vooral in landelijke gebieden waar economische uitdagingen groter zijn (stadskernen en community overeind houden)

De toenemende economische ongelijkheid en de specifieke problemen die jongere generaties en alleenstaande moeders ervaren.

De "working poor" zijn werkenden met een inkomen dat onder de armoedegrens valt door laagbetaalde banen. Het gaat om mensen die minstens 27 weken per jaar werken of een baan zoeken, maar toch onder de armoedegrens leven.

5. Klimaatvluchtelingen

Toekomstige migratiepatronen: lokale besturen moeten anticiperen op de stroom van klimaatvluchtelingen als gevolg van onleefbare omstandigheden in bepaalde delen van de wereld.

6. Modal shift

Het concept van 'geen eigendom maar gedeeld gebruik' benadrukt de verschuiving van persoonlijk bezit naar gemeenschappelijk toegankelijke middelen, zoals het vervangen van privé-auto's door openbaar vervoer, fietsen, bussen en treinen. Dit idee is verankerd in het model van de '15-minutenstad', waar alle essentiële diensten binnen een kwartier te bereiken zijn. Dit model bevordert duurzaamheid en efficiëntie maar komt met aanzienlijke uitdagingen, zoals ingrijpende aanpassingen in planning, het navigeren door complexe tariefsystemen, en het afstemmen van verschillende vervoersmodaliteiten. Deze transitie vraagt veel van individuen, aangezien het praktisch organiseren van deze nieuwe manier van leven moeilijk is.

7. Samenwerking vs. polarisering

We worden geconfronteerd met toenemende polarisering en de opkomst van schadelijke bots, cyberaanvallen en het genereren van desinformatie waardoor samenwerking moeilijker wordt. De groei van deze "bad bots" en de invloed van generatieve AI versterken wantrouwen en sociale fragmentatie, terwijl de positieve effecten van "good bots" afnemen.

8. Digitale transformatie

De impact van AI en digitale inclusie, en hoe lokale overheden hun diensten kunnen digitaliseren terwijl ze privacy en gegevensbescherming waarborgen.

9. Crisisbeheer

Lokale besturen moeten goed voorbereid zijn op noodsituaties en crises, zoals cyberaanvallen op IT-systemen, problemen met informatieveiligheid, pandemieën, natuurrampen en dreigingen. Het is belangrijk om een effectief crisisteam te hebben. De recente opeenvolging van crises, zoals de COVID-19 pandemie en de energiecrisis, benadrukt het belang van robuust crisisbeheer. Het is heel belangrijk om onvoorziene gebeurtenissen zoveel mogelijk te anticiperen en duidelijk te vast te leggen wie welke coördinerende rol speelt tijdens zo'n situaties.

10. Leiderschap en verandering

Nood aan sterke leiders: Het belang van adaptief leiderschap in tijden van constante verandering en de rol van lokale besturen bij het leiden van deze transitie.

Vragen

Positieve ontwikkelingen:

Deelcultuur en kracht van gemeenschapsinitiatieven.

Bestuurlijke trends voor lokale besturen

Presentatie van Prof. dr. Joris Voets, professor bestuurskunde aan de Vakgroep Bestuurskunde & Publiek Management.

De presentatie behandelt zes thema's:

1. De ruimere context:

Er wordt ingegaan op de toenemende complexiteit in de samenleving en de impact daarvan op lokale besturen. Dit omvat maatschappelijke vraagstukken zoals veiligheid, zorg, welzijn, en mobiliteit, maar ook de interne organisatorische uitdagingen van gemeenten zoals lokale financiën, personeelsbeleid, en digitalisering. De kernvraag is hoe lokale besturen hierop kunnen inspelen. Lokale besturen moeten steeds meer doen, zonder veel extra middelen, de bestuurskracht staat onder toenemende druk.

Bestuurskracht = verhouding tussen opdracht en capaciteit: hoe verhouden de taken en beleidsvraagstukken van een gemeente zich tot de middelen (financiën, mensen, netwerken, informatie, ...) waarover ze beschikt om deze opdrachten aan te pakken?

Eénpersoonsdiensten = dienst binnen het lokale bestuur waar slechts één persoon werkt. Alle taken, verantwoordelijkheden en functies van die dienst worden door één medewerker beheerd en uitgevoerd. Dit leidt tot grote kwetsbaarheid.

'Geenpersoonsdiensten' = thema's zonder administratieve ondersteuning. Dit betekent dat taken rond belangrijke onderwerpen zoals noodplanning, radicalisering, en integrale veiligheid, zonder hulp moeten worden uitgevoerd door de mandatarissen zelf. Dit kan leiden tot een onevenwichtige machtsverdeling, bijvoorbeeld bij politie en brandweer, waar de leidinggevenden te veel invloed kunnen krijgen.

De uitdaging ligt in het vinden van effectieve strategieën om met de groeiende complexiteit om te gaan, waarbij een evenwicht moet worden gevonden tussen de taken en de beschikbare middelen om deze taken uit te voeren, waarbij ook aandacht is voor de noodzaak van beleidsintegratie en samenwerking op verschillende niveaus.

2. Toekomstvisie voor lokale besturen

Lokale besturen kunnen omgaan met deze uitdagingen door schaalvergroting en professionalisering. Het is belangrijk dat de schaalvergroting van lokale besturen en die van politiezones en en elkaar niet in de weg zitten. Sterkere lokale besturen die zelf instaan voor een integraler veiligheidsbeleid kunnen zorgen voor een betere bovenlokale werking. Er is nood aan een beter georganiseerde Vlaamse overheid die gebiedsgericht (regio's) werkt voor bovenlokale aspecten van 11 maatschappelijke uitdagingen (veiligheidszorg, mobiliteitsbeleid, ...).

3. Lokaal kerntakendebat

Er wordt aandacht besteed aan de discussie over welke kerntaken lokale besturen moeten vervullen en hoe ze deze kunnen balanceren met hun capaciteiten en middelen. Sterke lokale besturen kunnen hun eigen kerntaken zelf vervullen.

4. Structurele opschaling

Lokale besturen moeten fuseren of opschalen om effectiever te functioneren en beter te kunnen inspelen op de uitdagingen. Er is vaak veel weerstand (vooral in kleinere gemeenten) tegen fusies. Samenwerking tussen gemeenten kan ook nuttig zijn, maar geen alternatief voor fusies.

5. Meer aandacht voor lokale deontologie

Het belang van ethiek en deontologie binnen het lokale bestuur wordt benadrukt, vooral in relatie tot de transparantie en verantwoording van bestuurlijke beslissingen.

6. Impact van nieuwe democratische spelregels

De wijzigingen in de lokale democratische processen, zoals de afschaffing van de opkomstplicht en de invloed van lijststemmen, worden besproken, met de gevolgen daarvan voor de lokale politieke dynamiek. Er wordt in vraag gesteld of al deze maatregelen nuttig zijn.

Conclusie

In een wereld waar verandering en onzekerheid het nieuwe normaal zijn, staan lokale besturen voor veel uitdagingen. Er is nood aan sterke lokale besturen. Deze lokale besturen moeten in staat zijn belangrijke maatschappelijke opgaven en eigen kerntaken op te nemen. Politieke bestuurders moeten binnen elke gemeente de nodige administratieve ondersteuning krijgen om hun taken goed uit te voeren in samenwerkingsverbanden op bovenlokaal vlak.

Vragen

Juiste niveau tussen Vlaanderen en de gemeenten

“Ideale” schaal hangt af van gebruikte indicator. Moeilijk om harde getallen te geven voor het ideaal aantal inwoners van een fusiegemeente (30000 inwoners wordt genoemd als ondergrens). Het is belangrijk rekening te houden met transitiekosten en dus het aantal (kleine) fusies te beperken.

Werklast van tussenniveaus

Tussenniveaus leiden tot extra werklast bij mandatarissen (bijv. burgemeesters die raadsleden zijn bij brandweer). Idealiter is er voldoende capaciteit om hen te ondersteunen vanuit de administratie.

Expertiseuitwisseling tussen bestuursniveaus

Er is te weinig integratie tussen het lokale niveau en Vlaanderen. Er wordt gepleit voor meer expertise uitwisseling tussen kleine steden en centrumsteden en tussen lokale besturen en Vlaanderen. Er wordt aangekaart dat er weinig (personeels)mobiliteit is tussen overheden o.w.v. verschillen in verloning.

Out-of-the-box samenwerkingen

Nadenken op welke manier lokale besturen kunnen samenwerken met burgers, met de markt, met het middenveld. Netwerken kunnen een stuk van de oplossing zijn, maar er wordt gewaarschuwd voor schijnsamenwerkingen.

Toekomst van de dorpen

De presentatie van Karel Lhermitte, adviseur plattelandsontwikkeling bij Landelijke Gilden gaat over de toekomst van dorpen. Hij benadrukt het belang van een geïntegreerd dorpenbeleid, dat rekening houdt met de drie essentiële dimensies van dorpen: de mensen (Mens), de ruimtelijke omgeving (Ruimte), en de beschikbare voorzieningen (Voorzieningen). Dit beleid is cruciaal voor het creëren van leefbare en levendige dorpen waar ontmoetingsruimte centraal staat en waar een evenwicht is tussen werken, wonen, en voorzieningen.

Uitdaging 1: Voorzieningen en mobiliteit

Introductie van het concept "15-minuten-dorp", geïnspireerd door Carlos Moreno's "15-minutenstad", waarbij essentiële diensten zoals zorg, boodschappen, werkgelegenheid, sport, amusement, en cultuur binnen een kwartier loopafstand beschikbaar moeten zijn. Multifunctionele dorpshuizen kunnen ontbrekende voorzieningen aanvullen.

Toepassing: Nijlen, concept van een 15-minuten-dorp met parkings aan de rand van het dorp

Uitdaging 2: Divers gebruik publieke ruimte

Er zijn veel uitdagingen gerelateerd aan het divers gebruik van publieke ruimte. Er wordt verwezen naar de gemeentemonitor waaruit blijkt dat in Vlaanderen ouderen en jongeren worstelen met ruimte. Een oplossing is de 8-80 regel, die stelt dat als een stad goed is voor 8-jarigen en 80-jarigen, die goed is voor iedereen.

Toepassing:

- Verkeersveiligheids campagne in Achterbroek waarbij kinderen uit de buurt op affiches aandacht vragen voor verkeersveiligheid
- Woonzorgzones in Wervik die gericht zijn op het ondersteunen van ouderen om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen.

Uitdaging 3: Nieuwe dorpelingen

Een andere belangrijke uitdaging is de integratie van nieuwe dorpelingen, waarbij het essentieel is om inclusieve gemeenschappen te vormen die openstaan voor zowel langdurige bewoners als nieuwkomers. Het belang van face-to-face contact en het opbouwen van sterke sociale banden werd benadrukt, iets dat vitaal is voor het welzijn van de gemeenschap.

Toepassing:

- Dorpshuis als een centrale ontmoetingsplek die verschillende functies vervult, van sociale en commerciële activiteiten tot dienstverlening. Een dorpshuis heeft meerdere functies, maar ook meerdere organisatoren of inrichters. Permanentie is hierbij de grootste uitdaging, maar één van de voorwaarden voor een succesvolle uitbating.

Conclusie

Een toekomstgericht dorpenbeleid dat sociale cohesie, participatie en lokale veerkracht bevordert is essentieel. Het doel is een dynamische, inclusieve gemeenschap te creëren die klaar is voor de uitdagingen van de toekomst.